

Alternativmedicin: essäer med utifrån gjorda betraktelser

Motzi Eklöf, red. **Perspektiv på komplementär medicin. Medicinsk pluralism i mångvetenskaplig belysning.** 242 sidor. Lund: Studentlitteratur; 2004. ISBN 91-44-03044-4.

Recensent: Jörgen Malmquist, med dr, ämnesexpert i medicin, Nationalencyklopedin.

Den här antologin om alternativ (eller komplementär eller integrativ) medicin har sitt ursprung i ett seminarium som hölls i augusti år 2002. Redaktör är fil dr Motzi Eklöf, verksam vid Tema hälsa och samhälle, Linköpings universitet. Hon har tidigare publicerat arbeten inom området och står här för inledning, introduktion och avslutning.

Av övriga 14 bidragsgivare är flertalet akademiska lärare eller doktorander inom områdena omvårdnadsvetenskap, psykologi, psykoterapi, filosofi, journalistik, sociologi och socialhistoria, vetenskapsteori och etnologi. Torkel Falkenberg är ledare för Centrum för studier av komplementärmedicin vid Karolinska institutet. Lars-Gunnar Gunnarsson, den ende läkaren bland författarna, är neurolog och stressforskare vid universitetssjukhuset i Örebro.

Qigong enda metod som beskrivs

Eklöfs inledning har en programförklaring. »I stället för att försöka slå fast vad en komplementär medicin är vill vi lyfta fram vikten av att studera hälsa, vård och behandling i sitt sociala och kulturella sammanhang.«

Boken visar sig vara konform med dessa förutsättningar, med ett undantag. Gunnarsson och medarbetare

beskriver qigong och redovisar en regelrätt prövning av metoden vid muskeldystrofi.

Några av patienterna rapporterade vissa värdefulla effekter. (Det kan noteras att om man bortser från kopplingen till de kinesisk-medicinska kroppsméridianerna har qigong uppenbara likheter med rörelse-, andnings- och avslappningsövningar inom sjukgymnastiken.)

Läsaren får i övrigt ingen beskrivning av alternativmedicinska verksamheter. Kapitlen är essäer där alternativmedicinen betraktas utifrån, med de synvinklar som följer av skribenternas verksamhetsområden.

Sliten kliché om biomedicinen

Komplementärmedicin (med dess myller av olika diagnostik- och behandlingsmetoder) behandlas som en enhetlig företeelse som det är möjligt att fälla generella omdömen om. Texten finner man den välbekanta klichén att alternativmedicinens utövare tillämpar helhetssyn på människan medan detta inte är fallet inom hälso- och sjukvården.

Detta påstående, som saknar redovisad grund, förgrovas av en av författarna till att (jag citerar) det vanliga biomedicinska synsättet bygger på en (implicit) föreställning om en patient med (somatiska) besvär som »maskinen-som-skalagas«. Dock finns i boken en avvikande röst: sociologen Bengt Richt kritiserar både enhetlighetstanken och påståendet om helhetssyn.

Resultatredovisning saknas

I inledningen konstateras att antalet forskningsinitiativ på det komplementärmedicinska området har ökat markant. »Initiativ« ger intryck av något ofullbordat. Det sägs inte att ett stort antal prövningar har fullbordats, och det nämns inte hur man kan söka de publicerade resultaten.

Eklöf anger som författarnas förhoppning att boken kan stimulera till ytterligare forskning och diskussion kring innebörden och betydelsen av alternativ och komplementär hälso- och sjukvård.

Metod-och resultatbok efterlyses

Till detta skulle jag vilja addera förhoppningen att det kommer att publiceras en bok som beskriver var och en av de mest utnyttjade alternativmedicinska metoderna och – framför allt – som redovisar en genomgång av resultaten från de prövningar som gjorts. Om man yrkesmässigt behandlar människors hälso- och sjukvård är det resultaten som räknas.

Vrenen – en intressant bekantskap

Lotta Olivecrona. **VREN. De glömda rummen.** 271 sidor. Stockholm: Bonnier-Carlson; 2005. ISBN 91-638-4445-1.

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor, Saltsjö-Boo.

Sannolikt har en science fiction-bok inte tidigare anmälts i Läkartidningen men jag finner »VREN. De glömda rummen« så fascinerande att jag tycker att den bör recenserar här, inte endast därför att den är skriven av en kollega, röntgenläkaren Lotta Olivecrona. Boken är visserligen utgiven av ett ungdomsförlag, men jag tror den får läsare i alla åldrar, alltifrån ungdomar till dem som liksom jag kommit högt upp i åren.

Litterär genre sedan 1920-talet

Science fiction brukar föras tillbaka till Frankenstein, till Jules Verne och H G Wells. Den fick sitt namn i slutet av 1920-talet och har nu utvecklats till en litterär genre med många underavdelningar, flitigt använd också i seriernas och filmens värld, tex succén »Stjärnornas krig«. För att hålla mig till läkarförfattarna kan jag nämna att Arthur Conan Doyle skrev »science fiction innan den var uppfunnen« – de fem stora romanerna om den galne professor Challenger – och att den svenske kardiologen Peter Währborg 1986 gav ut »Hjärntransplantationen«.

Överjordiskt djur i en avlägsen framtid

Lotta Olivecrona har uppfunnit ett nytt djur, vrenen, som under den gångna rymdåldern förts till jorden och överlevt på en avlägsen ö, dit någon enstaka slavjägare ibland beger sig för att fånga en vren, som för stora pengar kan säljas till »de rika«. Vrenen är värdefull, den tränas under grymma förhållanden till att bli en stridande eller till och med en mördande vren.

Boken utspelas i en avlägsen framtid mestadels på jorden, som efter en glansperiod av flitigt utbyte med avlägsna galaxer, till slut bekämpats av dessas invånare och återfallit till ett tillstånd utan avancerad teknologi. Där finner vi skolflickan Anya, 15 år gammal, som överger sin skola för att vandra hem och plötsligt i skogen finner en vren, ett färligt djur. Hur den ser ut? Ja, läsaren får själv skapa sin bild. På bokens pärm ser den ut som en stor svart panter, i texten läser man om de rakknivsvassa tänderna och de sylvassa klorna. Den kan tala

fullt begripligt, och det ska visa sig att den inte bara har en skarp hjärna utan också en djupgående telepatisk förmåga och kraft. Så småningom visar det sig att även Anya själv är synsk, en av »de seende« som inte bara kan se in i andras tankevärld utan också kan påverka den med sin »telepatiska kraft« – och i den förmågan samarbeta med vrenen.

Anya, skolflickan, är inte rädd för det främmande djuret och sköter om det. Vrenen Korvin avlägger »ägared« till henne och blir hennes lydige tjänare när hon dras in i spännande äventyr och i krig, på jorden och utanför den. Och det är dags att överlämna dem åt läsaren och inte avslöja mer av handlingen.

Lättflytande prosa

Lotta Olivecrona skriver en lättläst prosa och skildrar de storsvenska skogarna med samma inlevelse som den med vilken hon i fantasin rör sig i rymdskepp från främmande galaxer och de från forna storhetstider »Glömda rummen«. Det är flickan–kvinnan Anya som med tålmod, oräddhet och utan våld med sina till slut bägge vrenar löser de farliga situationerna och som tillsammans med en ledande kvinna från yttre rymden räddar jorden undan förintelse. Om man så vill, en hyllning till den varma kvinnligheten och dess sätt att lösa problem!

Lyckönskan till författaren

Jag lyckönskar författaren till hennes nyskapelse vrenen och till en spännande och lättläst bok, som man inte behöver vara science fiction-fan för att finna nöje i. En röntgenläkare är ju van att se in i människans inre – är det rent av en »vrensk« egenskap? Kanske kan Lotta Olivecrona se att många kommer att önska sig en fortsättning på den här boken. Det skulle inte förvåna mig om Anya och vrenerna kommer tillbaka – i så fall önskar jag dem hjärtligt välkomna åter!

På irrvägar genom tid och rum

Ulf Durling. **Vägs ände**. 359 sidor. Stockholm: Norstedts; 2005. ISBN 91-301487-0.

Recensent: Lars Erik Böttiger, professor, Saltsjö-Boo.

|| Upptakten i »Vägs ände« kunde inte vara mer dramatisk när den dyker upp

efter ett par inledande korta kapitel. Det sker under överrubriken »Vinter« och med datum den 13 januari 1995.

»I köket fumlade han ett tag bland lådorna innan han hittade den vassaste trancherkniven ... så vad återstod annat än att rycka sig loss och springa mot sängkammaren? Han hörde henne skrika så högt och gällt att ljudet kunde ha väckt de döda. – Nej, nej, tjöt hon, Rör honom inte!«

Småningom får man klart för sig att upptakten, utan att de agerande varit medvetna om det, har varit bevitnad. Och det är vittnet, den nyktra alkoholisten Leif Englund, som drar igång spelet när han långt senare försöker förstå vad det egentligen var som hände då han från en balkong såg in på ett skrikande och starkt blödande barn.

»Myller av mystifikationer«

I Djursholmshuset bor Fredrik, medelmåttig, eller knappt det, bilförsäljare, en bracka och »skitstövel«, med sin sambo Susanne. Hon upptäcker en man som spionerar runt deras hus. Hon får Fredrik att köra mannen hem och ringer samtidigt till LoA-teamet – det lokala akutteamet inom länets öppna psykiatriverksamhet – och får kontakt med Mikael och Gabriella som lovar söka upp den okände mannen, som uppgivit sig ha haft ett slags anfall.

Det blir förskolläraren Susanne och sjuksköterskan Gabriella som slår sig ihop för att försöka reda ut de invecklade händelserna och deras samband. Med bokens egna ord »med hänsyn till myllret av mystifikationer« visar det sig minst sagt komplicerat. Deras spänningar leder från Stockholm–Djursholm till Varnhem i Västergötland och upp till Järvsö i Hälsingland och slutar i och omkring en avlägset belägen, torftig men prydlig liten stuga i Endre socken öster om Visby. Under vägen får »flickorna« och läsaren både kulturhistoriska upplysningar och medicinhistoriska kunskaper.

Psykiatriska identiteten lyser igenom

För många år sedan intervjuade jag Ulf Durling om hans författarskap. Han sade då ungefär så här: »Och även om jag använt ovanligt litet medicin i mina böcker, är det svårt att freda sig mot sin medicinska identitet, den gör sig gällande antingen man vill det eller inte. En psykiaters arbete med relationsstörningar och själsliga komplikationer sätter fart på fantasin – och skrivmaskinen.« Då hade han redan 1971 slagit igenom med den mycket lyckade debutboken »Gammal ost«, ett slutna-rummet-problem som förvisso kräver medicinska kunskaper för att komma fram

till den rätta lösningen. Sedan har han medvetet och i stor utsträckning hållit undan sitt psykiatriska arbete från författarskapet. Nu, när han efter tio år som ledare för ett mobilt psykiatriteam i Stockholms norrort blivit pensionär, har situationen förändrats, och nu bjuder han i sin spänningsroman på en uppsjö av relationsstörningar, brustna äktenskap och kvinnovåld, själsliga rubbningar som mindervärdeskomplex, depression och kronisk alkoholism.

Komplicerad tvåvägsintring

Innan läsaren bokstavligen kommer till vägs ände – eller vägs Endre(!) – där allting tar slut, har man färdats på två parallella vägar, som ibland löper invid varandra och ibland korsas. På den ena – texten är här satt med kursiv – finner vi en ensam man, Carl Göran Magnusson, sjukpensionerad läkare som länge uppträder som ett anonymt »jag« – det är baksidestexten som skvallrar om identiteten – när han skriver sin monolog där han uppger att han lider av ett grandios mindervärdeskomplex. På den andra, huvudvägen, vimlar det av individer i ett komplicerat mönster av inbördes relationer, bakåt i tiden och i nådens år 2004. Redan de inledande korta kapitlen under överrubriken »Höst« sätter myror i huvudet på läsaren, men bekymra er inte om det – läs vidare, förklaringarna kommer så småningom.

Stilistiskt säker spänningsroman

»Vägs ände« är en ovanlig spänningsroman. Spännande är den förvisso, mycket spännande. Slutet, som är mycket svårt att genomskåda och definitivt inte är vad man skulle vänta sig, är troget Durlings förmåga att överraska. Säger jag mera nu går jag för långt och avslöjar för mycket! Att Ulf Durling är en god stilist behöver inte prepas, att han har breda kunskaper, inte bara om själens irrgångar, vet också alla hans gamla läsare – och de nya inser det snabbt.

Ser fram mot en ny roman

»Vägs ände« är Ulf Durlings 15:e roman. Han har antytt att det kanske är »vägs ände« för honom själv, att detta skulle vara hans sista bok. Vi får innerligt hoppas att så inte blir fallet. När han hunnit vänja sig vid och ordna sin pensionärstillvaro måste han ju märka att han har mer tid till förfogande än tidigare! Det vore för hans läsare mycket tråkigt om vi inte skulle få någon mera bok av hans hand. Vi är många som otåligt väntar på en ny spänningsroman av Ulf Durling. •